

היום נלמד בעזרת ה':

מנחות דף סד

רבה אמר - רבי ישמעאל במשנתנו (הסובר שכיון שאפשר להוציא משלוש סאין עישרון, לא טרחינן בשבת לקצור חמש), והתנא רבי ישמעאל בנו של ריב"ב אמרו את אותו עיקרון. הגמרא דחתה את ההשוואה ביניהם, ולכן רבה מחפש תנא אחר שאמר כרבי ישמעאל.

אלא אמר רבה ר' ישמעאל ורבי חנינא סגן הכהנים אמרו דבר אחד: רבי חנינא סגן הכהנים המובא במשנתנו במחלוקת השניה, שבה נחלקו רבי חנינא סגן הכהנים ורבנן האם ממעטים בשבת גם באנשים הקוצרים ובמגלים ובקופות מאשר ביום חול, או שלא ממעטים.

מי לא קאמר ר' חנינא סגן הכהנים וכו': ורבה מכאר - האם רבי חנינא סגן הכהנים לא סובר שכל מקום שאפשר בלי טרחה, לא טרחינן בשבת?! ואם כן זה תואם לשיטת רבי ישמעאל כאן הסובר שכיון שאפשר להוציא משלוש סאין עישרון, לא טרחינן בשבת לקצור חמש.

דחייה: ממאי? דלמא עד כאן לא קאמר ר' ישמעאל: יתכן ורבי ישמעאל לא מסכים עם רבי חנינא סגן הכהנים. כי דוקא לגבי כמות הסאים של העומר הוא סובר שאין לטרוח ולהוציא סולת מחמש סאים, כי אין בזה ענין של פרסומי מילתא'. אבל לגבי האנשים הקוצרים והמגלות והקופות, שיש בזה ענין של פרסומי מילתא לפרסם שאנו לא עושים כמו הבייתוסים (שאמרו שצריך להביא את העומר ביום ראשון בשבוע), הוא יסבור כרבנן.

אי נמי: ויתכן שרבי חנינא סגן הכהנים לא מסכים עם רבי ישמעאל. כי דוקא לגבי האנשים הקוצרים והמגלות והקופות הוא סובר שמספיק לעשות באדם אחד מגל אחד וקופה אחת, כי בכך נעשית העבודה לצורך גבוה (של הוצאת הסולת המשובחת) כהלכתה, ולא צריך לחלל שבת סתם בשלוש אנשים מגלות וקופות.

אבל כאן לגבי כמות העומר, שמשלוש סאין לא יוצא עישרון משובח, אם כן צריך לחלל שבת להוציא את העישרון מחמש סאין כדעת רבנן.

אלא אמר רב אשי - רבי ישמעאל ורבי יוסי אמרו דבר אחד. דתנן בין שנראה בעליל וכו': לדעת רבנן בין אם נראתה הלכנה בעליל (- בגילוי לכולם) שאז בודאי שראו אותה בית דין בירושלים, ובין אם לא נראתה בעליל, מחללים את השבת והולכים מחוץ לתחום עד לירושלים להעיד בפני בית דין על קידוש החודש. לדעת רבי יוסי אם נראתה הלכנה בעליל לא מחללים את השבת, כי אין בזה צורך.

מי לא אמר רבי יוסי וכו': ורב אשי מבאר - האם רבי יוסי לא סובר שכל מקום שאפשר בלי טרחה, לא טרחין בשבת?! ואם כן זה תואם לשיטת רבי ישמעאל כאן הסובר שכיון שאפשר להוציא משלוש סאין עישרון, לא טרחין בשבת לקצור חמש.

דחיייה: ממאי? דלמא עד כאן לא קאמר רבי ישמעאל: יתכן ורבי ישמעאל לא מסכים עם רבי יוסי. כי דוקא לגבי העומר הוא סובר שאין לטורח, אבל לגבי קידוש החודש שיש חשש שאם תוותר על עדותם במקרה שהירח נראה בעליל, 'נמצאת אתה מכשילן לעתיד לבא' כלומר הדבר יגרום מכשול שבמקרה שהירח לא נראה בעליל הם לא יבואו להעיד כי הם יחשבו שכמו שהם ראו את הירח גם ב"ד ראו אותו. ולכן רבי ישמעאל יסבור כרבנן שאפילו כשנראה בעליל יש לחלל שבת וללכת להעיד.

אי נמי: יתכן ורבי יוסי לא מסכים עם רבי ישמעאל. כי דוקא לגבי קידוש החודש לא מחללים, כי אין זה קרבן, וגם 'לא ניתנה שבת לדחות' כלומר לא דוחים את השבת עבור דבר אחר. אבל לגבי העומר שהוא קרבן 'צורך גבוה', וגם כבר בכל מקרה ניתנה שבת להדחות לגבי שלוש סאין, ולכן מתוך שהיא נתנה להדחות לשלוש סאין היא תידחה גם לחמש. ולכן הוא יסבור כרבנן.

*

איתמר שחט שתי חטאות של ציבור: בשבת חול המועד מקריבים קרבן ציבור של חטאת אחת. הכהן בטעות שחט שתי חטאות. אמר רבה שהוא חייב להביא

קרנן על שחילל שבת בשוגג בשחיתת החטאת השניה, ופטור על שחיתת הראשונה כי עשה כהלכה.

ואפילו אם לבסוף התברר שהכפרה נעשתה בחטאת השניה, כי הדם של החטאת הראשונה נשפך והוצרכו להקריב את השניה, בכל אופן מכיון שכששחט את השניה לא היה בה צורך, הוא חייב עליה. ואפילו אם נמצאת החטאת הראשונה כחושה לפני ששחט את השניה, והרי יש דין "הקריבהו נא לפחתך" שצריך להביא קרבן מובחר ושמן, ולכן הקריבו את השניה, הוא חייב על שחיתת השניה!

קושיא: ומי אמר רבה הכי? והא אמר רבה וכו'. אם היו לפניו שתי חטאות אחת שמינה ואחת כחושה, ושחט את השמינה ואח"כ שחט את הכחושה, חייב על שחיתת הכחושה כי לא היה בה צורך. אבל אם שחט קודם את הכחושה ואח"כ את השמינה פטור. ולא עוד אלא שבמקרה כזה שנמצאת הראשונה כחושה, אומרים לו לכתחילה לשחוט בהמה אחרת שמינה!

תירוץ: איבעית אימא סמי כחושה מקמייתא: יש למחוק בדברי רבה (הראשונים) את הדין 'שאם נמצאת כחושה ושחט שמינה חייב'.

תירוץ נוסף: ואיבעית אימא ההיא רבי אמי אמרה: לא רבה אמר את הדברים הללו (הראשונים), אלא רבי.

אמר ליה רבינא לרב אשי: לדעת רבה הפטור על שחיתת השניה כשנמצאת הראשונה כחושה לפני שחיתת השניה, מה הדין אם כאשר שחט את השניה לא ידע שהראשונה כחושה, ורק לאחר השחיטה התברר שהיא כחושה, כי מצאו שהיא כחושה ב'בני המעיים' שלה. האם הולכים אחר מחשבתו בשחיתת השניה, והרי הוא לא ידע שהראשונה כחושה, ואם כן הוא חשב לעשות דבר האסור בשוגג. או שהולכים אחר מעשיו בפועל, ומכיון שהתברר שהמעשה שלו היה מעשה היתר כי הראשונה באמת היתה כחושה והיה צריך לשחוט את השניה, הוא פטור.

אמר ליה לאו היינו זרבה זרבה? האם רבה זרבה לא מודים שהוא חייב? כדלהלן.

דאיתמר שמע שטבע תינוק בים: נפל תינוק לים בשבת, והוא פרש מצודה בשביל להעלות דגים, והעלה דגים חייב, כי עשה מלאכת צידה בשבת. אבל אם פרש את

המצודה בשביל להעלות דגים, והעלה דגים ואת התינוק והציל אותו, רבא אמר חייב ורבה אמר פטור.

ועד כאן רבה לא קא פטור וכו': ממשיך רב אשי - כל מה שרבא פוטר שם בצד את הדגים והתינוק, זה במקרה שהוא שמע שנפל תינוק לים, ולכן אנו אומרים שכשהוא צד את הדגים היתה מחשבתו גם על התינוק, ולכן המעשה שלו היה גם מעשה של הצלה ולכן הוא פטור על הצידה. אבל אם הוא לא היה שומע שנפל תינוק והיה רק מכוון לצוד דגים, למרות שבסוף הוא היה צד את התינוק, הוא היה חייב על הצידה כי הוא לא התכוון כלל להציל את התינוק.

ואם כן גם לעניננו, מכיון שהוא לא ידע שהראשונה כחושה, הוא שחט את השניה במחשבה לא ראויה, ולכו"ע הוא חייב.

ואיכא דאמרי: יש אומרים שרב אשי ענה לרבינא - השאלה הזו תלויה במחלוקת רבה ורבא לגבי תינוק שנפל לים, לדעת רבה פטור כי הולכים אחר המעשה, ולכן אפילו אם הוא לא היה יודע שנפל תינוק הוא פטור כשצד אותו. אבל לדעת רבא חייב כי הולכים אחר מחשבתו שחשב לצוד דגים.

והוא הדין לשוחט את השניה כשהוא לא ידע שהראשונה כחושה. לדעת רבה פטור כי הולכים אחר המעשה והמעשה התברר כמותר, לדעת רבא חייב כי הולכים אחר מחשבתו.

*

אמר רבה - חולה שאמזוהו לגרוגרת אחת: חולה מסוכן בשבת, שאמרו הרופאים שהוא צריך לאכול גרוגרת אחת כדי להתרפאות, ועשרה בני אדם רצו בבת אחת וקטפו מהעצים עשרה גרוגרות, כולם פטורין משום חילול שבת. ואפילו אם הם קטפו בזה אחר זה, פטורים. ואפילו אם החולה אכל את הגרוגרת הראשונה ומיד הבריא, ואחר כך הובאו הגרוגרות האחרות. והטעם, כי כולם התכוונו לעשות מצות הצלת נפשות, ובהצלת נפשות הזריז הוא המשובח.

בעי רבא: מה הדין במקרה שהחולה צריך לאכול שתי גרוגרות, והולכים אל העץ לקטוף לו, ורואים שיש שתי גרוגרות 'בשתי עוקצין' דהיינו כל אחת מחוברת בעוקץ

נפרד לעץ וצריך לתלוש כל אחת בפני עצמה. ויש שלוש גרוגרות מחוברות לעץ בעוקץ אחד וצריך לעשות רק תלישה אחת לשלושתם.

מה עדיף לתלוש? האם לקטוף את שתי הגרוגרות הנפרדות כי הוא זקוק רק לשתיים, או שעדיף לקטוף את השלוש בעוקץ אחד כי אז אנו ממעטים 'בקצירה' (כלומר במלאכת 'קוצר').

תשובה: פשיטא שלש מייתנין: פשוט שקוטף את השלוש שבעוקץ אחד. כי כל מה שאמר רבי ישמעאל במשנתנו למעט ולהביא סולת רק משלוש סאים, זה דוקא במקרה ש'כאשר הוא ממעט באכילה הוא ממעט בקצירה' כלומר כשהוא ממעט בסאים ומביא עומר רק משלוש סאים, הוא ממעט גם בקצירה כי הוא צריך לקצור כמות פחותה של שעורים.

אבל כאן שאם הוא ימעט באכילה, דהיינו יקטוף שתי גרוגרות במקום שלוש, הוא יצטרך להרבות בקצירה ולקטף אותם בפעמיים, ודאי שעליו למעט במלאכה ולקטוף את השלוש שבעוקץ אחד.

משנה: מצות העומר להביא מן הקרוב: מתבואה שגודלת במקום קרוב לירושלים.

לא ביכר הקרוב לירושלים: אם התבואה הקרובה לירושלים לא בשלה כל צורכה מביאין אותו מכל מקום.

מעשה שבא העומר מגגות צריפין, ושתי הלחם מבקעת עין סוכר: מקומות הרחוקים מאוד מירושלים.

נמרא: שאלה: **מאי טעמא?** מדוע עדיף להביא ממקום קרוב?

תשובה: איבעית אימא משום כרמל: משום שנאמר לגבי מנחת העומר "אָבִיב קְלוּי בָאֵשׁ גָּרֵשׁ כְּרָמֶל תִּקְרִיב אֶת מִנְחַת בְּכוֹרֶיךָ", "כרמל" משמעותו רך ומל, דהיינו שהתבואה תהיה רכה ונמללת ביד, ואם יביאו את התבואה מרחוק נושבת בה הרוח והיא מתקשה בדרך.

ואיבעית אימא משום דאין מעבירין על המצות: אסור 'להעביר על המצוה' כלומר לדחות אותה, וכשהוא יוצא מירושלים לחפש תבואה לעומר עליו לקחת את התבואה הראשונה שמוצא, ולכן אסור לו להעביר על המצוה ולקחת ממקום רחוק.

*

ת"ר כשצרו מלכי בית חשמונאי: הורקנוס ואריסטובלוס היו שני אחים מבית חשמונאי שהתקוטטו על המלוכה. הורקנוס היה מחוץ לירושלים ועשה מצור על ירושלים והביא עמו חיילים רומיים.

היו משלשלין: אותם שהיו כפנים היו מורידים מעל החומה קופה ובתוכה דינרים מתרומת הלשכה כדי שאותם שבחוץ יקנו בזה כבשים לקרבן התמיד.

היה שם זקן אחד: הזקן היה נצור בתוך ירושלים, והוא דיבר לאותם שבחוץ ב'חכמת יונית' דהינו ברמיזות כדי שאנשי אריסטובלוס לא יבינו.

נזדעזעה ארץ ישראל: מחמת שהקב"ה כעס על חילול שמו.

ועל אותה שנה שנינו וכו': שבאותה שנה החריבו התיילות את הזרעים שסביבות ירושלים, ומשום כך הוצרכו באותה שנה להביא את העומר ממקום הנקרא 'גגות צריפים' הרחוק מירושלים, ובשאר השנים הביאו את העומר מהקרוב לירושלים, ואת שתי הלחם (= קרבן מנחה בחג השבועות) הביאו ממקום רחוק הנקרא 'בקעת עין סוכר'. ועל מעשה זה שנינו במשנתנו 'מעשה שבא העומר מגגות צריפין ושתי הלחם מבקעת עין סוכר'.

כי מטא עומר לא הוו ידעי מהיכא אייתי עומר: כשהגיע זמן העומר לא ידעו מהיכן יביאו את העומר.

אכרזו, אתא ההוא חרשא אותיב חדא ידא אייגרא וחדא ידיה אצריפא: הכריזו שכל מי שיוזע היכן יש תבואה שיוזיע לנו. בא חרש אחד (= כאן הכוונה לחרש ששומע ואינו מדבר, כלומר אילם) והושיב את ידו האחת על הגג ואת ידו השניה על הצריף (= מין בית קטן שעשוי מענפי ערבה).

אמר להו מרדכי, מי איכא דזכתא דשמה גגות צריפין או צריפין גגות? בדקו ואשכחוה: אמר להם מרדכי (= זה שהיה בימי אחשורוש, רש"י. ומקשים תוס' שדבר

תימה הוא שהארץ ימים כל כך הרבה, שהרי מעשה זה היה בימי בית שני בזמן מלכי בית חשמונאי, ולכן מבארים תוס' שלכל הממונים היו נקראים בשם 'מרדכי' על שם מרדכי היהודי שהיה הממונה הראשון) האם יש מקום ששמו 'גגות צריפין' או 'צריפין גגות'? בדקו ומצאו כזה מקום שהיה שם תבואה לעומר.

כי בעי לאתוי שתי הלחם לא הוו ידעי מהיכא לאתויי: כשרצו להביא את שתי הלחם לא ידעו מהיכן להביא.

אכרזו, אתא ההוא גברא חרשא אותיב ידיה אעיניה וחדא ידא אסיכרא: הכריזו שכל מי שיודע היכן יש תבואה שיודיע לנו. בא אילם אחד והושיב את ידו האחת בעינו ואת ידו השניה על החור שבמשקוף הדלת שבו תוחבים את המפתח.

אמר להו מרדכי, ומי איכא דזכתא דשמה 'עין סוכר או סוכר עין'? בדקו ואשכחו: אמר להם מרדכי האם יש מקום ששמו 'עין סוכר או סוכר עין'? בדקו ומצאו כזה מקום שהיה שם תבואה לשתי הלחם.

הגמ' מביאה מעשה נוסף עם מרדכי:

הנהו שלש נשים דאייתו שלש קינין, חדא אמרה לזיבתי וחדא אמרה לְיַמְתִּי וחדא אמרה לעונתי: היו שלוש נשים שהביאו שלוש קינים (בכל 'קן' יש שני עופות), אחת אמרה 'אני מביאה קן זה לזיבתי', השניה אמרה 'אני מביאה קן זה לימתי', השלישית אמרה 'אני מביאה קן זה לעונתי'.

סבור מינה 'זיבתי' זבה ממש, 'לְיַמְתִּי' לימתי ממש, 'לעונתי' לעונתה, זכולהו חדא חטאת וחדא עולה: סברו הכהנים שבמקדש ש'זיבתי' הכוונה לזבה ממש, כלומר שהיא מביאה קן זה מחמת שהיתה זבה, שעליה להביא קן של שתי תורים או שני בני יונה אחד לעולה ואחד לחטאת, ו'ימתי' הכוונה שהיא היתה זבה ששופעת דם כים (וגם היא מביאה את הקן כנ"ל), ו'עונתי' הכוונה לעונת קרבן זיבתה, שביום השמיני היא צריכה להביא את הקן, ונמצא שכל אחת מהן הביאה קן זבה שהוא עוף אחד לחטאת ועוף אחד לעולה.

אמר להו מרדכי, שמא בזוב סיכנה, שמא בים סיכנה, שמא בעינה סיכנה, זכולהו עולות נינהו: אמר להם מרדכי - יתכן שזאת שאמרה 'לזיבתי' כוונתה שהיתה שופעת דם יותר מידי והסתכנה למות, והתנדבה להביא קן, וקן הבא בנדבה

שני העופות הם עולות. וזאת שאמרה 'לימתי' כוונתה שהסתכנה בים, והתנדבה להביא קן, וזאת שאמרה 'לעונתי' כוונתה שהסתכנה בעין שלה, והתנדבה להביא קן, ונמצא שכל אחת מהן הביאה קן נדבה ששני העופות הם עולות.

בדוק ואשכח: בדקו ומצאו שהאמת היתה כדברי מרדכי, וכל העופות נדבה.

והיינו דתנן: וזה מה שלמדנו במשנה במס' שקלים - 'פתחיה על הקינין זה מרדכי, למה נקרא שמו פתחיה, פותח דברים וזורשן ויודע בשבעים לשון', כלומר שמרדכי היה ממונה על הקופה שממנה היו קונים את הקינים, וקראו לו 'פתחיה' לפי שהוא היה יודע 'לפתוח' את הדברים המשובשים, כגון אותן נשים שאמרו 'לימתי' / 'לעונתי'.